

nya

Ordglädjor

Svenskt nyspråk

Med *nyspråk* menas ett politiskt språkbruk rikt på eufemismer, dvs förskönande eller beslöjande omskrivningar av en kontroversiell verklighet som inte går att sälja till allmänheten öppet och ärligt. Här några resonerande skolexempel.

hygientekniker betyder, som alla vet, *städare*. Det är ett harmlöst men belysande exempel på den eufemistiska tekniken att försöka förgylla en verklighet som inte förmår attrahera av egen kraft.

Till vardags finns många situationer där eufemismer är försvarliga, till exempel av hänsyn till andras känslor. Men så snart det handlar om politik och samhälle bör man vara klar över att vi är utsatta för påverkan snarare än saklig informationsförmedling. Och den fråga man alltid bör ställa sig är varför vederbörande inte väljer ett ord som beskriver verkligheten sanningsenligt.

papperslös flykting säger både politiker och journalister i dagens Sverige och menar – i sak – en migrant som inte har styrkt sin identitet. Enligt migrationsverket handlar det om två kategorier: Dels personer som har sökt och fått avslag på sin asylansökan eftersom de saknar skyddsskäl och därför valt att gå under jorden, och dels personer som aldrig ens brytt sig om att söka asyl (därför att de möjligen inser att de inte kommer att få det). I inget av fallen har vi att göra med flyktingar enligt Genevekonventionens definition, utan just oidentifierade migranter som har valt att stanna i det här landet i strid med utlänningslagen. Uttrycket ”papperslös flykting” är alltså en eufemism för en *illegal invandrare*. Sedan kan man naturligtvis av politiska skäl önska att utlänningslagen avskaffas och ersätts av fri invandring för alla människor på jordklotet som vill bosätta sig här, oavsett anledning – men den diskussionen ska i så fall föras med sakliga argument, inte med hjälp av bedrägligt nyspråk. Och för att förekomma eventuell kritik i denna laddade fråga: Det här resonemanget är i nyktert tillstånd ungefär lika provocerande som att solen går upp i öster (vilket säkert kan vara svårsmält för dem som har hjärtat åt väster).

skärholmenpojken, för att ta ett annat exempel ur det dagliga flödet av nyspråk, är ett uttryck som Expressen använde (nov 2013) om en ung palestiniere, född i Libanon, som efter två svajiga år i Sverige återvänder till Mellanöstern där han dödar 27 människor i ett framgångsrikt självmordsattentat till Allahs ära. Den förfärliga historien motiverar alla möjliga epitet, men det närmast ömsinta ”skärholmenpojken” hamnar så långt ifrån den blodiga verkligheten att eufemismen blir rent stötande. Och så förundras journalisterna över att allmänhetens förtroende för deras yrkesutövning sätter nya bottenrekord varje år.

TULIPANAROS

Tulipanos är en liten reklam- och kommunikationsbyrå i Täby, norr om Stockholm, som med lika delar lust och allvar gör reklam som sticker ut på ett sätt som våra kunder har anledning att gilla. Ett viktigt verktyg i det arbetet är välskrivna texter och god språkbehandling – tillika ämnet för byråns månadsbrev.

ORDHISTORIA

Janssons frestelse är en älskad klassiker som många avnjuter under bland annat jul och midsommar. Själva maträtten är betydligt äldre än namnet och heter ”Ansjovislåda” eller ”Ansjovisrätt à la Irma” i äldre kokböcker, medan *Janssons frestelse* inte dyker upp förrän på 1930-talet.

Vem var då Jansson? Man vill ju gärna tro att det var någon celeber figur som gjort sig förtjänt av att odödligen förklarar på detta sätt, men sanningen är en helt annan: År 1929 hade en anonym östermalmsfru vid namn Elvira Stigmark bjudit sina väninnor på nyårssupé. På menyn stod ansjovislåda, vilket lät tråkigt i fru Stigmarks öron. Hon bestämde sig för att piffa upp anrättningen med en nytt fräckt namn och kom då att tänka på den stumfilm som gjort succé året innan. Filmen hette just *Janssons frestelse*, vilket snabbt spred sig som det nya namnet på ansjovislåda.

Se där ett ovanligt lyckat exempel på svenskt nyspråk!